

Sivistysvaliokunnalle

Viite: Lausuntopyyntö 29.9.2021

Asia: Eduskunnan sivistysvaliokunta pyytää kirjallista asiantuntijalausuntoa seuraavista asioista:

Teema: Ammatillinen koulutus, lukiokoulutus (29.20.); 1. Ammatillisen koulutuksen näkymät talousarvioesityksen valossa, mm. koulutuspaikkojen ja opettajien riittävyys, työmarkkinoiden tarpeet, mahdollisuudet työpaikoilla järjestettävän koulutuksen vahvistamiseen; 2. Lukiokoulutuksen kehittäminen; 3. Toimenpiteet oppilas- ja opiskelijahuollon vahvistamiseksi ja 4. Miten vähennetään koronaepidemian haittavaikutuksia ja oppimisvajetta?

Suomen Opiskelija-Allianssi - OSKU ry kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua otsikossa mainittuun hallituksen selvitykseen liittyen sekä lausuu eduskunnan sivistysvaliokunnalle kunnioittaen seuraavaa:

OSKU ottaa tässä lausunnossaan kantaa ainoastaan ammatillista opiskelijoita koskevaan osuuteen.

Yleistä

Ammatilliseen koulutukseen kohdistuneet rahoitusleikkaukset (2013-2018) ovat asettaneet haasteita laadukkaalle ja opiskelijalähtöiselle ammatillisen koulutuksen reformin täysmittaiselle toimeenpanolle oppilaitostasolla vuodesta 2018 lähtien. Haasteet ovat jatkuneet koronapandemian myötä 2020 alkaen, sekä 2021 oppivelvollisuuden laajentamista toimeenpannessa. Ammatillisen koulutuksen rahoitus on turvattava ja rahoitustasoa viipymättä korotettava. Tällä hetkellä lisää rahoitusta tarvitaan erityisesti opettajan antaman opetuksen määrän riittävyyden varmistamiseen, henkilökohtaisen osaamisen kehittämisen suunnitelman laadukkaan toteuttamisen vaatiman ohjauksen varmistamiseen, erityisopiskelijoiden riittävän tuen mahdollistamiseen sekä työpaikoilla tapahtuvan oppimisen vaatiman riittävän opiskelijan opettamisen ja ohjauksen turvaamiseen. Ammatillisen koulutuksen järjestäjien saaman perusrahoituksen tasoa on myös nostettava ja lukuisista erillisistä, oppilaitoksia kuormittavista rahoitushauista on pyrittävä eroon. Oppilaitosten tulee voida keskittyä ydintehtäviinsä eli opetukseen sen sijaan, että resursseja joudutaan jatkuvasti laittamaan hakijoille.

”Ammatillinen koulutus ja lukiokoulutus

Ammatilliseen koulutukseen ja lukiokoulutukseen ehdotetaan 1 281 milj. euroa, joka on 89 milj. euroa enemmän kuin vuoden 2021 varsinaisessa talousarviossa. Oppivelvollisuuden laajentamisen ja maksuttoman toisen asteen toimeenpanoa jatketaan. Uudistukseen kohdistetaan 65 milj. euroa v. 2022. Oppilas- ja opiskelijahuollon palvelujen vahvistamista jatketaan. Osana hallituksen tulevaisuusinvestointeja lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelmaan osoitetaan

10 milj. euroa v. 2022. Ammatillisen koulutuksen uudistuksen toimeenpanoa jatketaan. Opettajien ja ohjaajien palkkaamiseen osoitetaan osana hallituksen tulevaisuusinvestointeja 70 milj. euron lisärahoitus vuodelle 2022. Oppisopimuskoulutuksen koulutuskorvauksen uudistamista koskevaan kokeiluun ehdotetaan 5 milj. euroa v. 2022. Hoitajamitoituksen muutokseen vastaamiseksi uusien lähihoitajien koulutukseen ehdotetaan jo aiemmin tehdyn päätöksen mukaisesti 43 milj. euroa v. 2022.”

OSKU on tyytyväinen rahoituksen lisäämiseen varsinaiseen talousarvioon nähden, mutta huomauttaa että Opetus- ja kulttuuriministeriö on arvioinut, että lähihoitajien koulutukseen tarvittaisiin lakiesityksen vuoksi 148 miljoonan euron määrääkainen lisäpanostus vuosille 2020-2024 (laskettuna vuoden 2020 talousarvioesityksen mukaisella opiskelijavuoden hinnalla). 148 milj. euron lisämäärärahan tarve on arvioitu siten, että sillä saataisiin tuotettua varantoon 5 000 lähihoitajaa. Uusia opiskelijoita otettaisiin pääosin kolmena ensimmäisenä vuotena, laskennallisesti noin 1 700/vuosi.

OSKU toivoo, että ammatillisen koulutuksen arvostusta lisätään yhteiskunnassa entistä enemmän. Tutkinnon suorittaneiden on voitava tuntea yhä enemmän ammattiyhdistyksen valitsemaansa alaa kohtaan, jotta motivaatio jäädä alalle pysyy. Laadukkaalla ja riittävällä määrällä opinto-ohjausta pystytään varmistamaan, että jokainen nuori opiskelee aidosti itselleen parhaiten sopivalla alalla ja tietää mahdollisuudesta jatko-opintoihin.

OSKU huomauttaa, että pelkkä aloituspaikkojen lisääminen lähihoitajien määrän lisäämiseksi ei riitä vaan resursseja on aidosti varattava arvioiden mukaisesti, jotta koulutuksen laatu ei kärsi. Laadukkaat ja määrältään korkeat opiskelupaikat eivät siltikään takaa yksistään riittävää määrää lähihoitajia, vaan alan suosiota on saatava kasvamaan ja hakijamäärää nostettua. Elinikäisen oppimisen ja täydennyskoulutusten merkitys kasvaa yhä enemmän tulevaisuudessa nopeasti muuttuvassa maailmassa, joten lisäkouluttautumisen mahdollisuus on taattava työelämässä oleville ammatillisille koko työelämän ajan ammattitaidon vahvistumiseksi sekä työn mielekkyyden lisäämiseksi.

Ammatillisella toisella asteella sosiaali- ja terveystieteille hakeneiden määrä on vähentynyt selvästi viime vuosien aikana. Vuonna 2014 hakeneita oli yhteensä 13300 aloituspaikkojen ollessa 5600, kun vuonna 2021 vastaava luku hakeneissa oli 9000 ja aloituspaikoissa 5300. Jotta lähihoitajia saataisiin koulutettua enemmän tulevaisuudessa, on selvää, että pelkkä lisäys aloituspaikkoihin ei tuo kaivattua ratkaisua ongelmaan. Hoitoalasta on tehtävä entistä kiinnostavampi ja arvostettavampi alavalinta useammalle nuorelle, jotta hakijoita saadaan tarpeeksi. (Vipunen, ammatillisen koulutuksen yhteishaku)

On tärkeää, että oppivelvollisuuden laajentamiseen on varattu riittävästi rahoitusta. Oppilaitoksilta tulleiden kokemusten mukaan suunniteltu rahoitus ei kuitenkaan ole riittävää, joten pidämme erityisen tärkeänä, että siitä huolimatta kaikki koituneet kulut korvataan täysmääräisesti oppilaitoksille, jotta opetuksen laatu ei kärsi. Oppilaitoksilla on suuria haasteita saada yhdenvertaisuus toteutumaan, kun samassa luokassa voi olla oppivelvollisia ja heitä jotka eivät sen

pariin kuulu, tulevaisuudessa myös heitä jotka kuuluvat maksuttomuuden piiriin mutta eivät oppivelvollisuuden.

Kannamme suurta huolta erityistä tukea sekä vaativaa erityistä tukea tarvitsevista, joille ei meinaa löytyä kaikkialta Suomesta opiskelupaikkaa erityisammattioppilaitoksesta tai tarvittavaa tuen määrää tavallisessa oppilaitoksessa. Tämän vuoksi määrärahoja tulisi nostaa niin, että opiskelupaikat erityisissä ammattioppilaitoksissa kasvaisivat niillä seuduilla, jossa haastetta on. Opiskelijoilla tulee olla asuinpaikasta riippumatta tosiasiallinen oikeus saada sen verran tukea, kuin tilanne edellyttää. Ei ole millään tavalla opiskelijan, työelämän tai oppilaitoksen etu, jos erityistä tukea tarvitseva joutuu opiskelemaan muiden mukana vailla tukitoimia.

Näemme myös opinto-ohjauksen keskeisenä teemana tasa-arvon ja laadun näkökulmasta. Hallitusohjelmaan kirjattu jälkiohjausoikeus ammatilliselle puolelle on erittäin tervetullut ja tärkeä uudistus, mutta tämän lisäksi ammatillinen koulutus tarvitsee kipeästi lisää ohjaajia. OAJ:n laskelmien mukaan, jotta tavoite 200 opiskelijasta ohjaajaa kohden toteutuisi tarvittaisiin jopa 500 opinto-ohjaajaa lisää. Pahimmillaan yhdellä opinto-ohjaajalla voi tällä hetkellä olla noin 800 opiskelijaa ohjattavissa, ja se on aivan liikaa, jotta laadukas ja yksilöllinen opinto-ohjaus olisi aidosti kaikkien opiskelijoiden saavutettavissa. Eroja paikkakuntaakohtaisesti on paljon, ja se on hyvin ongelmallista tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Olemme tyytyväisiä ammatilliselle puolelle tehtyihin suuriin lisäyksiin hallituskauden aikana, mutta haasteita tekee se, että ne ovat ainoastaan määräaikaista. Oppilaitokset ovat joutuneet palkkaamaan ohjaus- ja opetushenkilöstöä määräaikaistavalla sopimuksella, ja huolena on, mitä tapahtuu näiden loppuessa. Mahdollisimman ennustettava ja kauaskantoinen rahoitus mahdollistaa parhaan opetuksen laadun opiskelijoille. 1.8.2022 voimaantuleva lakipykälä opetuksen määrästä ammatillisille perustutkinto-opiskelijoille vaatii myös toteutuakseen sen, että osaan oppilaitoksista palkataan lisää opettajia ja ohjaajia pysyvästi.

”Oppisopimuskoulutuksen koulutuskorvauksen uudistamisen kokeilu toteutetaan vuosien 2022—2023 aikana. Kokeiluun kohdennetaan 5 milj. euroa v. 2022, mistä kuntatalouteen arvioidaan kohdistuvan n. 3,7 milj. euroa.”

OSKU suhtautuu myönteisesti uudistukseen ja pitää tärkeänä, että oppisopimuskoulutusta kehitetään eteenpäin. Opinto-ohjaajien tulee kannustaa nuoria yhtä lailla myös oppisopimuksen piiriin nuoren niin halutessa. Tulevaisuudessa tuleekin kiinnittää huomiota siihen, että opiskelijalla on aidosti mahdollisuus siirtyä joustavasti oppilaitosmuotoisesta oppisopimusmuotoiseen koulutukseen. Ammatillisen koulutuksen reformin myötä opiskelija pystyy entistä joustavammin siirtymään suorittamaan opintojaan oppisopimusmuotoisesti ja oppisopimusmuotoisesta koulutuksesta pois, mutta tätä joustavuutta on edistettävä huomioimalla uudistuneen lainsäädännön luomat mahdollisuudet esimerkiksi opintososiaalisissa eduissa.

OSKUn mielestä nykymuotoista oppisopimusta tulee kehittää paremmin nuorille sopivaksi: vähemmän byrokrattiseksi ja houkuttelevaksi sekä nuorille että työnantajille. Oppisopimuksen hyödyntämistä nuorten kohdalla voidaan edistää esimerkiksi siten, että peruskoulupohjalta ammattia opiskelemaan tuleva alle 18-vuotias voisi sovittaessa aloittaa vähintään 50% TES:n mukaista alinta palkkaa alemmalla korvauksella ja sitten omalla ahkeruudellaan ja osaamisellaan nostaa oppisopimuksesta maksettavaa korvausta sitä mukaa kun hänen osaamisensa ja taitonsa karttavat – joko näytöillä tai muilla suorituksilla. OSKUn mielestä täytyy olla mahdollista, että omalla työllään ja ahkeralla osaamisen kehittämisellä nuori voisi päästä nopeastikin nostamaan ansioitaan.

”Opintotuki

Opintotukeen ehdotetaan 700 milj. euroa, joka on 56 milj. euroa enemmän kuin vuoden 2021 varsinaisessa talousarviossa. Nousun taustalla on erityisesti opintolainahyvitysmenojen kasvu.

Opintotukilain muutoksen mukaisesti koronavirustilanteen pitkittyminen huomioidaan opintolainahyvityksen ja opintolainavähennyksen ehdoissa korkeakoulututkinnon suorittaneilla lainansaajilla. Opintolainahyvitysmenojen arvioidaan kasvavan joustojen vuoksi v. 2022 noin 10 milj. euroa.”

OSKU huomauttaa, että nykytilanteessa lainsäädäntö kohtelee eriarvoisesti toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa opiskelevia verrattuna korkeakouluopiskelijoihin, joilla taas palkalliset harjoittelujaksot eivät vaikuta opintotukioikeuteen, vaan näistä kertyvät ansiotulot huomioidaan opintotuen tulovalvonnan yhteydessä. Osa harjoitteluista voi olla kestoaltaan vain muutamia viikkoja, ja on kohtuutonta, että opiskelijat joutuvat kelan perintäkierteeseen sen vuoksi. Opintotuen tulee mahdollistaa oppisopimuksella opiskelu tulorajoihin perustuen.

Huoltajien tulot eivät saisi vaikuttaa nykyisenkaltaisesti, esimerkiksi että huoltajan uuden aviopuolison tulotkin voivat estää vanhemman luona asuvalta opiskelijalta tuet, vaikka hänellä ei ole mitään elatusvelvollisuutta opiskelijaan. Yhä useampi opiskelija joutuu nykyään muuttamaan varhaisessa vaiheessa pois vanhempien luota. OSKU vaatii, että huoltajien tulojen vaikutus opintotukeen on poistettava ja myös alle 17-vuotiaat on otettava opintotuen piiriin.

Opintojen rahoittamiseen toisella asteella on saatavilla myös opintolainaa. Opintotukijärjestelmää ei kuitenkaan tule kehittää lainapainotteiseksi, eikä opiskelijan toimeentulon edellytyksenä saa olla opintolainan nostaminen. OSKU myös vaatii, että opiskelijalta ei saa evätä oikeutetta toimeentulotukeen sillä perusteella, että hän ei ole nostonut opintolainaa.

”Toiminnalliset tavoitteet

— Ammatillisen koulutuksen saatavuus turvataan koko maassa. Koulutuksen järjestäjät huolehtivat ensisijaisesti oman toiminta-alueensa väestön osaamistarpeista turvaten erityisesti perusasteen

Lausunto 7.10.2021

päättävien ja muiden vailla toisen asteen tutkintoa olevien koulutuspalvelut sekä tarjoten riittävästi jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia alueen työikäiselle väestölle. Ammatillisella koulutuksella tuetaan koronaepidemian seurauksena työttömiksi jääneiden osaamisen kehittämistä nopean uudelleentyöllistymisen mahdollistamiseksi.

— Lähihoitajakoulutusta lisätään määräaikaaisesti, jotta henkilöstön saatavuus voidaan turvata iäkkäiden henkilöiden tehostetussa palveluasumisessa ja pitkäaikaisessa laitoshoidossa henkilöstömitoituksesta säädetyn mukaisesti.

— Opiskelijoiden tarvitseman opetuksen ja ohjauksen varmistamiseksi opettajien ja ohjaajien palkkaamiseen kohdennetaan lisäresursseja hallitusohjelman mukaisesti. Koulutuksen järjestäjät voivat käyttää lisärahoitusta uusien opettajien ja ohjaajien palkkaamisen ohella myös tuntiopettajien opetustuntimäärän lisäämiseen sekä opetuksen tukihenkilöstön palkkaamiseen.

— Oikeus osata -kehittämishajelmalla vahvistetaan ammatillisen koulutuksen laatua, tasa-arvoa ja vaikuttavuutta.

— Vahvistetaan oppilas- ja opiskelijahuollon palveluja.”

OSKU allekirjoittaa tavoitteen ja siihen kirjatut toimenpiteet täysin, mutta muistuttaa, että niiden saavuttaminen vaatii riittävästi pysyvää rahoitusta toteutuakseen. Ammatilliselle koulutukselle annettu lisärahoitus oli erittäin tervetullut vuosia kestäneiden leikkausten jälkeen, mutta eivät silti auta pysyvästi korvaamaan vuosia kestäneiden koulutusleikkausten tuhoa. **Ammatillinen koulutus tarvitsee pidempikestoista panostusta rahoitukseen, jotta koulutusleikkausten arvet ja poikkeusolojen tuomat haasteet pystytään aidosti korjaamaan.**

Helsingissä 7.10.2021

Suomen Opiskelija-Allianssi – OSKU ry



Henriikka Mastokangas
puheenjohtaja



Aino Pohjanvirta
pääsihteeri

Lisätietoja:

- edunvalvonnan koordinaattori Emma Holsti, emma.holsti@osku.info, 0404108814